

УДК 94(429:24)

Гай-Нижник П. П.,
доктор історичних наук, завідувачий відділу
історичних студій, Науково-дослідний інститут
українознавства МОН України (Україна, Київ),
hai-nyzhnyk@ukr.net

Революційні події в Україні: БОРотьБА ЗА ПРАВО виБору і національну гідність (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.)

Висвітлюється перебіг революційних процесів в Україні, зокрема у Києві, протягом листопада 2013 – лютого 2014 рр., дії влади на придушення протестних виступів і геополітичний аспект політики режиму В.Януковича в контексті протистояння народу й влади та зовнішньополітичних впливів Російської Федерації тощо.

Ключові слова: Революція Гідності, Янукович, зовнішня політика України.

У листопаді 2013 р. після тривалих переговорів держава стояла на порозі підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, але в другій половині місяця поширилися відомості про те, що Угоду не буде підписано через низку причин, зокрема, у зв'язку з невиконанням Україною вимог ЄС та напругою між Україною і Російською Федерацією, результатом якої стала нова торговельна війна [4]. Почалися заклики до всенародної демонстрації підтримки Україною тісніших зв'язків з Європою. Ці заклики посилювали настрої громадянських протестів, який існував в Україні з літа 2013 р. і був спричинений низьким рівнем життя, зростанням цін і високим рівнем безробіття [5].

20 листопада Кабінет міністрів України у прес-релізі повідомив, що під час прес-конференції у Санкт-Петербурзі (Російська Федерація) прем'єр-міністр М. Азаров заявив, що Україна продовжує підготовку до підписання Угоди про асоціацію. Проте наступного дня Кабінет міністрів раптом (?)

ухвалив розпорядження №905–р під назвою «Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами–членами, з іншої сторони» [20, р. 9] й призупинив підготовку до підписання Угоди, яке мало відбутися на саміті Східного партнерства наприкінці листопада 2013 року. Також зазначалося, що Україні потрібно переглянути свої торговельні відносини з Російською Федерацією та іншими членами Співдружності Незалежних Держав.

Після цього рішення в соціальних мережах почали з'являтися заклики зібратися на Майдані Незалежності у Києві на підтримку просвітопису вибору України. Перші учасники акцій протесту, в тому числі й автор цих рядків, зібралися там ввечері 21 листопада 2013 р.¹, наступного дня – після того, як Окружний адміністративний суд міста Києва своїм рішенням за результатами розгляду звернення Київської міської державної адміністрації заборонив проведення акцій у центрі міста. 24 листопада відбулася перша масова демонстрація за Україну в Європі та проти влади. За даними з різних джерел, у ній взяло участь від 50 тис. до 100 тис. осіб. Учасники акції вимагали відставки уряду та розпуску Верховної Ради у разі невідповідності Угоди про асоціацію.

Протестанти підійшли до будівлі Кабінету міністрів, біля якої вже зібралися окремі групи антимайданівців разом із так званими «тітушками». Тоді ж загони «Беркуту» застосували сльозогінний газ у відповідь на начебто насильницькі дії з боку учасників акцій протесту, що виступили проти влади, хоча деякі джерела повідомляли про застосування димових шашок, а не сльозогінного газу. Перші намети представників опозиційних політичних сил почали з'являтися на Європейській площі та на Майдані Незалежності.

Того ж дня, 24 листопада, влада вперше кваліфікувала мітингувальників як «терористичну» загрозу. Так, з'явилося розпорядження начальника Головного управління СБУ у м. Києві та Київській обл., генерал-майора О. Щеголева до керівників регіональних органів суб'єктів боротьби з тероризмом – членам Координаційної групи АТЦ при Головному управлінні СБУ «Щодо приведення до ступеня готовності «підвищена», у якому зазначалося, що штабом Антитерористичного центру при СБУ України було нібито «отримано інформацію щодо можливого вчинення 24 листопада ц.р. в м. Києві злочину терористичного спрямування» [13]. Таке ж розпорядження було вироблено й 27 листопада, проте з відрізком термінів щодо «злочину терористичного спрямування» від 25 по 30 листопада 2013 року [13].

28–29 листопада 2013 р. у Вільнюсі (Литва) відбувся саміт ЄС за участю лідерів країн «Східного партнерства» (Грузія, Азербайджан, Вірменія, Молдова, Білорусь, Україна, Євросоюз). Очікуваного підписання угоди про

¹ Автор цих рядків звернувся з промовою до ще нечисленних тоді мітингувальників з даху автомобіля (переді мною виступав В. Кличко, після мене – А. Скоропадський), у якій закликав громадськість вимагати не лише відставки М. Азарова, а й дострокових виборів президента України.

асоціацію України з Євросоюзом не відбулося¹. Україна відклала підписання угоди про асоціацію до «кращих часів». «Рішення було викликано усвідомленням величезних економічних втрат, які могла зазнати Україна, – пояснював пізніше В. Янукович. – Ми розуміли, що в економіці України виникнуть великі труднощі після підписання угоди. Ми могли підписати її тільки за умови компенсації наших втрат, які могли виникнути від проблем в торгівлі з Росією. Перехід України на технічні стандарти ЄС в машинобудуванні, значне підняття дотацій в сільському господарстві до рівня ЄС – ці й багато інших запитань були не під силу Україні². Але політики ЄС, наполягаючи на якнайшвидшому підписанні угоди, навідріз відмовлялися надати будь-яку компенсацію і переглянути економічну частину угоди з урахуванням пропозицій України. У тому числі шляхом розгляду вузьких проблем у форматі Україна–ЄС–Росія» [18]. Європейські політичні діячі висловили жаль з цього приводу та назвали це рішення помилкою, але й за такої ситуації ЄС декларував готовність у 2014 р. повернутися до обговорення цього питання. У декларації відзначалася «безпрецедентна громадська підтримка» політичній асоціації та економічній інтеграції України з Євросоюзом.

Тим часом у Києві, в ніч з 29 на 30 листопада, близько 4.00 ранку, міліцейський спецназ раптово без попередження атакував молодих людей на Майдані Незалежності (близько 200 юнаків та юнок), що несли цілодобову варту на знак протесту з приводу відмови України підписати асоціацію з ЄС. Уся операція тривала близько 20 хвилин. Молодих людей били кийками, відтісняли їх від пам'ятника та відтягали убік, тих, хто падав, добивали ногами й кийками, незважаючи на стат'я і вік³. Міліція також переслідувала, хапала і била людей на прилеглих вулицях, добивала й тих, хто вже впав⁴.

¹ Грузія і Молдова підписали свої угоди про асоціацію з ЄС. У результаті саміту було прийнято Вільнюську декларацію із закликами до пострадянських країн Східної Європи та Закавказзя впроваджувати ширші демократичні та економічні реформи, а також до Росії – поважати їхні євроінтеграційні прагнення.

² В. Янукович та уряд М. Азарова оцінювали витрати щодо переходу на європейські технічні стандарти і норми, за якими вже через кілька років повинні були б працювати промисловість і сільське господарство у суму від 160 до 500 млрд євро протягом 10 років. Деяким галузям таку заміну потрібно було б провести ще швидше. Наприклад, машинобудування мусило було у повному обсязі перейти на стандарти ЄС вже за два роки.

³ У грудні 2014 р. у Москві В. Янукович заявлятиме, що від нього ніякого наказу на розгін демонстрантів не було і не могло бути. На його погляд, то була добре організована провокація, для того щоби перевести мирні акції протесту в радикальне русло. Він стверджував (попри відсутність на руках доказів), що за побиттям 30 листопада стояв тогочасний голова Адміністрації президента України С. Льовочкін (такі підозри мали під собою досить вагомий підстави, як вважав згодом й міністр внутрішніх справ А. Аваков). Як тільки слідством, за гарячими слідами, були встановлені перші факти і докази про ті події, від своїх посад були відсторонені заступник секретаря РНБО В. Сівкович і голова Київської міської державної адміністрації О. Попов, а також очільник київського міського управління МВС В. Коряк.

⁴ За результатами розслідування ГПУ було встановлено, що секретар Ради національної безпеки і оборони пан Клеус прийняв незаконне рішення про розгін Майдану і з цією метою залучив заступника секретаря Ради національної безпеки і оборони В. Сівковича, голову Київської міської державної

Ураїнці 30 листопада 2013 р. киян з усіх районів міста з'їхалися на Майдан, обурені сваволею та жорстокістю влади. За інформацією Генеральної прокуратури України, 30 листопада – 1 грудня 2013 р. у Києві на акції протесту проти незаконних дій працівників міліції вийшли від 500 тис. до 1 млн. осіб [24].

Близько 13 години дня 1 грудня 2013 р. група у складі 50–60 осіб у масках і шоломах, озброєна палицями, увірвалася до будівлі Київської міської державної адміністрації й захопила її. Близько 14.20 низка зіткнень між міліцією і протестувальниками сталася біля Адміністрації президента України на вулиці Банковій. Десятки людей отримали поранення. Група активістів (приблизно 500 осіб) підігнала бульдозер і спробувала на ньому прорвати міліцейський ланцюг, виставлений перед адміністрацією; кілька міліціонерів отримали поранення. Після цього опозиційна молодь спробувала прорвати міліцейський ланцюг за допомогою металевих загороджень, раніше встановлених міліцією, деякі активісти також хапалися за міліцейські щити і кидали в міліціонерів каміння з бруківки. Міліція у відповідь застосувала сльозогінний газ, світлошумові та димові гранати, й близько 16.30 за київським часом «Беркут» контратакував протестувальників, б'ючи людей кийками з неймовірною жорстокістю⁵. Події переросли у справжню бійню, яку влаштувала міліція над протестувальниками, простими перехожими та журналістами⁶.

«Така жорстокість міліції шокує, – заявила тоді заступник директора організації «Human Rights Watch» у Європі та Центральній Азії Р. Денбер (Rachel Denber). – Владі потрібно було припинити насильство і забезпечити безпеку президентської адміністрації, але це не може слугувати виправданням побиття людей, які не вдавалися до насильства і не становили ані найменшої загрози» [25]. У заяві від 2 грудня 2013 р. представник ОБСЄ зі свободи ЗМІ Д. Міятович (Dunja Mijatović) висловила стурбованість у зв'язку з насильством з боку міліції щодо журналістів і демонстрантів в Києві і закликала українську владу розслідувати напади на журналістів. У заяві сказано, що під час висвітлення демонстрацій у Києві 40 журналістів «зазнали фізичного насильства і отримали важкі травми» [25].

Слід наголосити, що такими жорстокими діями влада України перевищила основні стандарти, що регламентують застосування сили під час міліцейських операцій. Ці універсальні стандарти викладено в

адміністрації О. Попова та керівника Головного управління МВС України у місті Києві В. Коряка. 24 лютого 2014 р. новий генеральний прокурор України О. Махніцький відкрив ще одне провадження стосовно чотирьох із п'яти вищезазначених осіб (Попова, Мариненка, Коряка та Федчука) за іншим обвинуваченням, а саме – у неправомірному перешкоджанні провадженню демонстрацій.

⁵ За інформацією зі звіту МВС, за результатами службового розслідування від 24 квітня 2014 р., 1 грудня 2013 р. у центрі Києва було задіяно 3 тис. 560 силовиків, з них 850 військовослужбовців внутрішніх військ.

⁶ За інформацією, оприлюдненою Міністерством охорони здоров'я України, 30 листопада – 2 грудня 2013 р. у Києві за невідкладною медичною допомогою звернулося 248 осіб, з них 190 – у період між 12:00 1 грудня і 6:00 2 грудня. 139 осіб було госпіталізовано, в тому числі 76 співробітників правоохоронних органів і 3 журналісти.

Основних принципах застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку (ООН, 1990 р.), де зазначено: «У всіх випадках, коли застосування сили або вогнепальної зброї неминуче, посадові особи з підтримання правопорядку проявляють стриманість у такому застосуванні сили і діють на основі серйозності правопорушення і тієї законної мети, яка повинна бути досягнута» [21].

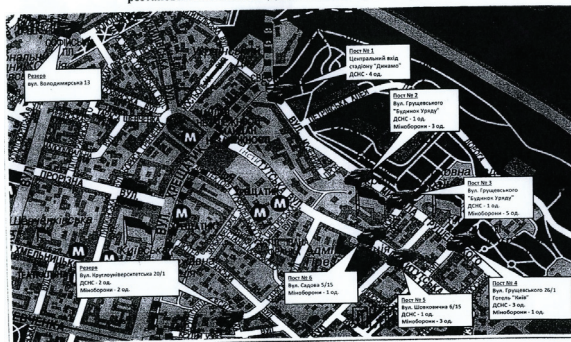
Так почався новий етап ЄвроМайдану, який набрав уже революційних рис, та визривала нова, жорстка фаза протистояння між громадянами та владою, що невдовзі переросла не лише у численні сутички з обох сторін, а й у барикадні бої та криваві розстріли у столиці України, у події, що отримали назву Революція Гідності.

Після такого бойовища свій бій за Україну почала міжнародна дипломатія і вже 5 грудня в Києві відбулася зустріч міністрів закордонних справ країн ОБСЄ. Після перемовин заступник державного секретаря США В. Нуланд підтримала народ України, натомість міністр закордонних справ Росії С. Лавров звинуватив країни Євросоюзу у втручаннях до внутрішніх справ України. Повертаючись до подій грудня 2013 р. та російсько-українських взаємин, варто згадати, що саме після цих перших кривавих зіткнень та подальших протестних акцій, що не припинялися, президент України В. Янукович одразу ж відлетів до Росії й 6 грудня провів у Сочі позапланову зустріч з президентом Російської Федерації В. Путіним. Зміст тих конфіденційних консультацій поки що достеменно невідомий, проте саме після цієї зустрічі дії українських силовиків знову активізувалися.

Силовиками було вироблено «План до забезпечення охорони громадського порядку під час виконання судових рішень, пов'язаних з розблокуванням вулиць у центральній частині міста Києва», який підписали: тимчасовий в.о. начальника ГУМВС України у м. Києві, ген.-полк. міліції В. Мазан, начальник ГУ ДСНС України у м. Києві, ген.-майор служби цивільного захисту А. Куценко, начальник ГУ юстиції у м. Києві С. Семерга, голова Київської міської державної адміністрації О.Попов. Низку (власне – 16) т.зв. організаторських та практичних заходів «для припинення порушень громадського порядку та забезпечення нормальної життєдіяльності» було заплановано на 9 грудня [11].

Так, вранці 9 грудня 2013 р., здолавши спробу блокади громадянами, з території військової частини у Василькові до центра Києва прибув спецпідрозділ «Тигр» та інші підрозділи внутрішніх військ. Протягом дня, під приводом нібито повідомлень про мінування, були закриті центральні вузлові станції метрополітену «Театральна», «Хрещатик» і «Майдан Незалежності». Тоді ж працівники міліції провели обшук у штаб-квартирі партії ВО «Батьківщина», а в прес-релізі, оприлюдненому в січні 2014 р., заступник керівника Головного слідчого управління МВС заявив про те, що в комп'ютерах, вилучених з офісу, знайшли свідчення того, що акції протесту планувалися заздалегідь. Станом на 10 грудня 2013 р. кількість правоохоронців у Києві зросла до 5 тис. 101 особи, включаючи 2 тис. 906 військовослужбовців внутрішніх військ¹.

СХЕМА
ротановки сил і засобів ДСНС та Мінборони України



У ніч на 11 грудня 2013 р. було зроблено спробу витіснити учасників протесту з Майдану. О першій годині ночі співробітники спецпідрозділу «Беркут» намагались розібрати барикади на вулиці Інститутській, при цьому декількох народних депутатів, які знаходилися серед учасників акцій протесту, міліціанти побили. Протистояння між учасниками акцій протесту та міліцією тривало всю ніч. Вранці силовики здійснили невдалу спробу штурмом взяти будівлю Київської міської державної адміністрації (КМДА), що утримувалася учасниками акцій протесту. За повідомленнями з різних джерел, того дня до 40 осіб, включно з правоохоронцями, було поранено, і до 15 осіб госпіталізовано, 8 активістів затримано.

Тим часом, у Києві 10 та 11 грудня революціонерів підтримали заступник держсекретаря США В. Нуланд [6] та верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки К. Ештон [16]. 12 грудня у Брюсселі Ш. Фюле, на перемовинах з першим віцепрем'єр-міністром України С. Арбузовим, від імені ЄС відмовив Києву у наданні невідкладної кредитної допомоги у 20 млрд. євро [7]. Того ж дня Європейський парламент ухвалив резолюцію щодо результатів Вільнюського саміту, яка стосувалася України й у якій було засуджено економічний тиск Росії на Україну². У перспективі ж обіцяно запровадження безвізового режиму для громадян України [7]. 14–15 грудня, під час візиту до Києва майданівців підтримав сенатор США Дж. Маккейн.

1,55 млн євро «для підвищення ефективності правоохоронних органів України у забезпеченні прав і свобод громадян». Україна остаточно перетворилася на поліцейську державу, в якій: внутрішні війська МВС налічували 33,3 тис. бійців, СБУ – 41,75 тис., міліція – 240,2 тис., прикордонні війська – 50 тисяч. Усіх їх разом було більше, ніж української армії (117 тис.) – майже 450 тисяч охоронців режиму.

² «Події, що відбуваються на Майдані в Києві та інших містах країни – то лише видимі, неприховані, але достатньо генеруючі, кластери багаторічних позалаштункових як внутрішніх, так і зовнішніх процесів торгу та боротьби навколо контролю та впливами над заіржавілою системою, яка зі скрипом, пробуксовками та небезпечними іскрами побічних руйнівних ефектів, все ще намагається, хоч і вхолосту, так-сяк підтримувати хід системного державно-політичного, суспільно-національного та фінансово-економічного краху молодого, але вже досить охолявшего й поршарпаного, організму під назвою «держава Україна». Головне – хто, як і з якою метою прагне скористатися цими внутрішньоукраїнськими та геополітичними виخорами, що сконцентровані зараз у стольному місті Києві та ширяться над такими привабливими і потенційно продуктивними теренами Русі-України...» (П. Гай-Нижник, 12 грудня 2013 р., допис на особистій сторінці у Facebook).

¹ Нагадаю, що за рік до цих подій Європейський Союз виділив допомогу внутрішнім військам МВС України в розмірі

Українська ж влада, після невдалих спроб силовиими заходами опанувати становище у центрі столиці та в областях Центральної й Правобережної України, знову звернула свій погляд до північно-східного сусіда. Як наслідок, 17 грудня 2013 р. президент України В. Янукович мав зустріч у Москві з президентом РФ В. Путіним, після якої було підписано спільний план дій між Російською Федерацією та Україною. За результатами переговорів, «Газпром» погодився зменшити ціну на газ до 268,5 дол. США за кубометр. Росія також анонсувала намір купити українських боргових зобов'язань на 15 млрд. дол. США. Усі ці стратегічні угоди стали по суті винагородою Україні та режиму В. Януковича за призупинення процесу підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

Тоді відбулося шосте засідання Російсько–Української міждержавної комісії, у роботі якої головували В. Путін та В. Янукович. Комісія «із задоволенням» відзначила позитивні тенденції розвитку російсько–українських відносин, зміцнення різнопланового та інтенсивного політичного діалогу між Росією та Україною в дусі дружби і добросусідства. Сторони підтвердили, що динаміка цього процесу носила об'єктивний характер, тому не повинна бути піддана суб'єктивним факторам. Сторони підтвердили свою позицію щодо взаємодоповнюваності інтеграційних процесів, які здійснюються в рамках Євразійської економічної інтеграції та Європейського союзу. Комісія зазначила, що, незважаючи на скорочення взаємного товарообігу, є значний потенціал істотного поглиблення двосторонніх економічних зв'язків, і на його реалізацію мають бути спрямовані зусилля усіх російських та українських міністерств і відомств, ділових кіл. Було висловлено впевненість, що підписання і виконання Плану дій (Дорожньої карти) щодо врегулювання торговельних обмежень у двосторонній торгівлі на 2013–2015 роки дасть змогу вирішити на взаємовигідній основі найважливіші питання торговельно–економічного співробітництва [12].

У рамках шостого засідання міждержавної Комісії між Україною та Російською Федерацією, окрім відповідного протоколу, були підписані й такі документи:

- план російсько–українських заходів щодо спільного святкування 200–річчя від дня народження Т. Г. Шевченка у 2014 році;
- план дій щодо врегулювання торговельних обмежень у двосторонній торгівлі між Україною та Російською Федерацією й Україною на 2013–2014 рр.;
- Угода між Урядом Російської Федерації та Кабінетом Міністрів України про реалізацію заходів державної підтримки відновлення серійного виробництва літаків сімейства Ан–124 з двигунами Д–18Т та їх модифікаціями;
- протокол між Урядом Російської Федерації й Кабінетом міністрів України про поставку товарів за виробничою кооперацією у 2014 році;
- Меморандум про наміри щодо активізації співробітництва в сфері суднобудування між Міністерством промисловості і торгівлі Російської Федерації та Міністерством промислової політики України;
- Угода між Урядом Російської Федерації та Кабінетом міністрів України про спільні дії з організації

будівництва транспортного переходу через Керченську протоку;

- Угода між Урядом Російської Федерації та Кабінетом міністрів України про оперативне оповіщення про ядерну аварію та обмін інформацією в галузі ядерної та радіаційної безпеки;
 - Протокол між Урядом Російської Федерації та Кабінетом міністрів України про визначення пункту пропуску через українсько–російський державний кордон «Куйбишево» для здійснення спільного контролю відповідними органами держав Сторін;
 - Протокол між Урядом Російської Федерації та Кабінетом міністрів України про внесення зміни до Угоди між Урядом Російської Федерації та Кабінетом міністрів України про співробітництво під час здійснення спільного контролю осіб, транспортних засобів і товарів на українсько–російському державному кордоні від 18 жовтня 2011 року;
 - Угода про співробітництво між Федеральною службою Російської Федерації з контролю за обігом наркотиків та Державною службою України з контролю за наркотиками;
 - план спільних заходів Міністерства Російської Федерації у справах цивільної оборони, надзвичайних ситуацій і ліквідації стихійних лих та Державної Служби України з надзвичайних ситуацій у контексті реалізації міжурядової Угоди про співробітництво в галузі попередження промислових аварій, катастроф, стихійних лих та ліквідації їх наслідків;
 - Меморандум про взаєморозуміння між Федеральним космічним агентством (Російська Федерація) та Державним космічним агентством України щодо співпраці в галузі ракетно–космічної промисловості;
 - Доповнення до контракту від 19 січня 2009 р. між ВАТ «Газпром» і НАК «Нафтогаз України» з купівлі–продажу природного газу у 2009–2019 рр. [12].
- А в дорученнях, які Комісія визначила для виконання урядом обох держав яскраво видно про завдання щонайшвидшого втілення в життя вищезазначених путінських стратегічних планів з документа під назвою «Про комплекс заходів із залучення України до євразійського інтеграційного процесу», що був розроблений під патронатом В. Медведчука і С. Глазєва. Зокрема урядом України та Російської Федерації доручалося реалізувати такі проекти:
1. Вжити заходів, що сприяють зростанню обсягів двосторонньої торгівлі та інвестицій у 2014 р., в тому числі шляхом усунення технічних бар'єрів у взаємній торгівлі на основі Угоди про усунення технічних бар'єрів у взаємній торгівлі держав–учасниць СНД, які не є членами Митного союзу, а також домовленостей, визначених Планом дій щодо врегулювання торговельних обмежень у двосторонній торгівлі між Російською Федерацією та Україною на 2013–2014 роки.
 2. Сторони будуть сприяти подальшій лібералізації торговельних режимів у рамках СНД з метою розвитку положень Договору про зону вільної торгівлі. Сторони погодилися продовжити розвиток коопераційних зв'язків, а також утримуватися від односторонніх дій, пов'язаних з реалізацією політики імпортозаміщення, які можуть завдати економічної шкоди одна одній.
 3. Активізувати роботу з реалізації схвалених спільних інфраструктурних та промислових проектів, а також

ініціатив, представлених у відповідних Дорожніх картах, включаючи створення спільних підприємств та об'єднань у пріоритетних сферах економіки, в першу чергу – в авіабудуванні, двигунобудуванні, атомній енергетиці, космічній галузі, суднобудуванні, у транспортній сфері.

4. Урядам Сторін забезпечити розробку і підписання у стислі терміни Меморандуму про сприяння Російської Федерації щодо зближення технічних регламентів України та Митного союзу.

5. Урядам Сторін підготувати пропозиції щодо взаємодії Української Сторони з Євразійським банком розвитку, антикризовим фондом ЄврАзЕС і Міждержавним банком СНД.

6. Опрацювати питання про включення державної корпорації «Банк розвитку і зовнішньоекономічної діяльності» («Внешэкономбанк») до переліку організацій, кредитні угоди з якими підписуються за процедурами, визначеними для міжнародних фінансових організацій.

7. Виконати пункт 1.2. «Дорожньої карти» щодо врегулювання питань в інвестиційному, фінансовому та галузевому співробітництві Російської Федерації та України від 15 жовтня 2013 р. про включення російського рубля в 1-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів Національного банку України.

8. Активізувати розробку і впровадження нових принципів і механізмів взаємовигідного співробітництва у газовій галузі.

9. Продовжити реалізацію заходів щодо організації в Україні виробництва ядерного палива для реакторів ВВЕР–1000 за російськими технологіями.

10. Підготувати пропозиції щодо організації фінансування проекту спорудження енергоблоків №3 та №4 Хмельницької АЕС.

11. Продовжити у 2014 р. роботи з розробки та реалізації програм двостороннього співробітництва в галузі машинобудування, хімічної промисловості, суднобудування, гірничо–металургійного комплексі, із залученням галузевих асоціацій.

12. Забезпечити завершення спільних державних випробувань літака Ан–70 до кінця першого кварталу та за їх підсумками ухвалити рішення про спільне серійне виробництво.

13. ДП «Антонов» та Об'єднаній авіабудівній корпорації активізувати роботу щодо вирішення питання створення спільного підприємства для управління програмою відновлення серійного виробництва літаків сімейства Ан–124 із двигунами Д–18Т.

14. Продовжити роботу зі створення єдиного навігаційно–тимчасового простору Російської Федерації та України на базі системи ГЛОНАСС, щодо забезпечення подальшої реалізації проектів «Наземний старт», «Морський старт» і програми «Дніпро».

15. Продовжити реалізацію ініціативи зі створення Причорноморського зернового Комітету.

16. Вжити заходів щодо підготовки та проведення у 2014 р. III Російсько–Українського міжрегіонального економічного форуму за участю глав держав (м. Нижній Новгород).

17. Забезпечити реалізацію «Дорожньої карти з інвестиційної, фінансової галузевої співпраці».

18. Приділити пріоритетну увагу розвитку російсько–українського військово–технічного співро-

бітництва, кооперації підприємств оборонних галузей промисловості, створення спільних підприємств у військово–технічній сфері з урахуванням чинного законодавства Російської Федерації та України.

19. Вжити заходів для підписання Угоди між урядом Російської Федерації і Кабінетом міністрів України про реалізацію Програми військово–технічного співробітництва між Україною та Російською Федерацією на 2013–2017 рр.

20. Внести на розгляд урядів до кінця першого кварталу 2014 р. узгоджені пропозиції про збільшення участі Російської Федерації у розвитку соціально–економічної сфери Севастополя та інших населених пунктів – місць дислокації військових формувань Чорноморського флоту Російської Федерації на території України.

21. Прискорити роботу з інвентаризації земельних ділянок і розташованих на них об'єктів нерухомості, які використовуються Чорноморським флотом Російської Федерації на території України, і щодо врегулювання питання про здійснення капітального ремонту будівель і споруд, які орендуються Російською Федерацією в інтересах російського Чорноморського флоту.

22. Завершити підготовку до підписання проектів міжурядових угод: про узгодження пересувань, пов'язаних із діяльністю військових формувань Чорноморського флоту Російської Федерації на території України, поза місцями їх дислокації; про порядок перетину державного кордону України військовими кораблями, суднами забезпечення, літальними апаратами, військовослужбовцями Чорноморського флоту Російської Федерації; з питань реєстрації за місцем проживання (перебування) військовослужбовців та цивільних осіб Чорноморського флоту Російської Федерації, членів їх сімей у міграційних органах України.

Активізувати роботу з узгодження інших проектів угод з питань функціонування Чорноморського флоту Російської Федерації та його перебування на території України.

23. Врегулювати питання оподаткування структурних підрозділів Чорноморського флоту Російської Федерації та митного оформлення матеріально–технічних засобів, що ввозяться в інтересах флоту на територію України всіма видами транспорту, з дотриманням прикордонного, митного та інших видів державного контролю під час перетину російсько–українського кордону відповідно до чинного законодавством України, а також з урахуванням статусу Чорноморського флоту Російської Федерації, що базується на території України.

24. Приступити до переговорів з підготовки двосторонньої угоди про заміну озброєнь і військової техніки Чорноморського флоту Російської Федерації, що базується на території України.

25. Продовжити здійснення спільних заходів щодо скорочення часу перевірки документів громадян Російської Федерації та України в автомобільних і залізничних пунктах пропуску та місцях перетину російсько–українського державного кордону.

26. Провести роботу з впровадження спільного контролю пасажирів з метою оптимізації та вдосконалення роботи міжнародного пункту пропуску для автопасажира поромного сполучення Крим – Кавказ.

27. Приділити пріоритетну увагу питанням міграційної політики.

28. Розробити механізми взаємодії на рівні правоохоронних органів і спецслужб двох країн у контексті підготовки і проведення зимових Олімпійських ігор 2014 р. в м. Сочі.

29. Приділити пріоритетну увагу реалізації Плану українсько-російських заходів щодо спільного святкування 200-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка у 2014 році.

30. Опрацювати пропозиції щодо практичної реалізації домовленостей Міністерства освіти і науки Російської Федерації, Міністерства освіти і науки України та ПАТ «Промінвестбанк» про заходи щодо розвитку і поглиблення співпраці в сфері загальної середньої освіти – в частині заходів щодо підтримки вивчення і викладання української мови та літератури в загальноосвітніх установах Росії [12].

У разі втілення зазначених намірів міждержавного зближення у практичній площині, можна з цілковитою упевненістю стверджувати, що Україна у найближчому часі мала усі перспективи перетворитися на державу-сателіта Російської Федерації.

Тим часом у Європі продовжували перейматися подіями у Києві. У Брюсселі протягом засідання (19–20 грудня) Ради Євросоюзу з українського питання В.Януковича закликали не застосовувати силу проти прихильників європейської інтеграції України [17]. Наступного дня з візитом до України прибули співдоповідачі Моніторингового комітету ПАРЄ М. де Пурбе–Лундін та М.Репс, які обговорили у Києві проблеми внутрішньополітичного становища України в контексті подій на Майдані.

Допоки ж у столиці України тривало протистояння народу і влади, а європейські політики переймалися угамуванням тотального насилля, голова українського уряду М. Азаров 24 грудня прибув до Москви на засідання Вищої економічної ради Євразійського економічного співтовариства. Після зустрічі наступного дня зі своїм російським колегою Д. Медведевим, сторони заявили про намір «реанімувати втрачені взаємовідносини» [8].

Після цього візиту у столиці України почалися акції залякування, практично регулярні побиття (в тому числі й до смерті¹) та викрадення опозиційних активістів, а чисельність силовиків у Києві (станом на 23 грудня 2013 р., за повідомленням МВС) зросла до 10 тис. 753 правоохоронців, з них: 2 тис. 810 – працівники міліції міста Києва, 1 тис. 693 – співробітники «Беркуту», 1 тис. 150 офіцери

внутрішньої служби та 5 тис. 100 – військовослужбовці внутрішніх військ.

16 січня 2014 р. Верховна Рада ухвалила низку законів, відомих під назвою «драконівські закони», якими обмежувалися громадянські права та свободи, зокрема, свобода зібрань. Цими законами передбачалися більш суворі санкції за певні правопорушення і запроваджувалася кримінальна та адміністративна відповідальність за низку діянь.

Законом №721–VII передбачалося підвищення штрафу за порушення встановленого порядку організації мітингів. Ним також (додатково до інших пунктів) передбачалися:

- штраф за носіння масок для обличчя або одягу, що схожий на формений одяг працівників правоохоронних органів чи військовослужбовців;

- штраф або адміністративний арешт за встановлення без дозволу палаток чи конструкцій, що використовуються під час демонстрацій;

- штраф за рух в колоні у складі більше п'яти машин без попереднього узгодження з відповідним управлінням МВС, що спричинило створення перешкод для дорожнього руху.

Підвищувалися санкції за такі злочини, як: умисне знищення чужого майна, групове порушення громадського порядку, підбурювання до дій, що становлять загрозу громадському порядку, хуліганські дії, захоплення будівель, які використовуються органами державної влади, вчинення опору посадовим особам, погрози насильством працівникам правоохоронних органів [2; 19].

Проте прийняття комплексу репресивних законів ще дужче обурило громадськість країни, засудила їх і низка міжнародних організацій [22; 23]. 19 січня 2014 р. на Майдані відбувся великий мітинг протесту проти нових «драконівських законів», а представники організації «Правий сектор» зробили спробу прорвати кільце блокади й кордон охорони на вул. Грушевського. Відбулася затяжна сутичка–бій: протестувальники запалили автобус «Беркуту» й закидали правоохоронців камінням і фаєрами; міліція зі свого боку застосувала слезогінний газ, світлошумові гранати і водомети (за температури повітря близько 10° морозу) й почала стріляти у людей гумовими кулями і дробом! На шосту годину вечора 20 січня 2014 р., за офіційними даними, було заарештовано 22 особи.

21 січня 2014 р. заступник міністра внутрішніх справ С. Лекарь вніс на розгляд Кабінету міністрів проект змін до Правил застосування спеціальних засобів під час охорони громадського порядку, нібито діючи за дорученням міністра внутрішніх справ та за відсутності висновку органів охорони здоров'я щодо безпеки цих засобів. Ці зміни було ухвалено наступного дня – 22 січня². Вранці й протягом дня 22 січня 2014 р. спецпідрозділи «Беркуту» здійснили кілька штурмів на учасників протестів та на їхні барикади (на 19 січня 2014 р. у центрі Києва вже знаходилися 6 тис. 710 правоохоронців, включно з 3 тис. 707

¹ Перша смерть під час громадських протестів в Україні сталася 22 грудня 2013 р. – у реанімації Київської міської клінічної лікарні №12, через чотири дні після жорстокого побиття невідомими міліціонерами, помер П.Мазуренко; вранці 25 грудня 2013 р. біля власного автомобіля знайшли жорстоко побиту активістку Т. Чорновол; вранці 21 січня 2014 р. з Олександрівської лікарні міста Києва було викрадено й піддано жорстокому побиттю і катуванням активістів Майдану І.Луценка та Ю.Вербицького (22 січня 2014 р. тіло Ю.Вербицького було знайдено в лісі у Бориспільському р-ні Київської обл.); 22 січня 2014 р. у Києві на перехресті просп. Маяковського і вул. Вагута невідомі викрали активіста АвтоМайдану Д.Булатова (його знайшли 30 січня 2014 р. поблизу с. Вишеньки Бориспільського р-ну неподалік Києва).

² 27 травня 2014 р. колишньому прем'єр-міністру України М.Азарову було повідомлено про підозру щодо, як стверджується, незаконного прийняття постанов Кабінету міністрів України від 22 січня 2014 р., що призвело до тяжких наслідків.

військовослужбовцями внутрішніх військ). Як наслідок застосування зброї, 22 січня 2014 р. на вул. Грушевського застрелили С. Нігояна і М. Жизневського, Р. Сенік і О. Бадера отримали вогнепальні поранення і згодом померли у лікарні. 22 січня 2014 р. в лісі у Бориспільському районі Київської обл. було знайдено тіло активіста Майдану Ю. Вербицького, якого вранці 21 січня 2014 р. з Олександрівської лікарні міста Києва було викрадено разом із І. Луценком та піддано жорстокому побиттю і катуванням.

Один із співробітників львівського «Беркуту» так розповідав про тогочасні події: «Здається, в 7-й ранку нас погнали на Межигір'я тоді. А десь о 17-й ми вже були на Грушевського. Стояли за ВеВешниками разом з харківськими. Тоді все почалося по-справжньому. Гранати, зброя, перші жертви. [...] Відчуття таке стало притуплене. Нам ще зі Львова на взвод дали по дві помпові рушніці. Там (на Грушевського – ред.) видали ще по три на взвод. От «дикі» і пішли стріляти. Правда, на передньому плані там якийсь спецназ стояв. Він шмалив найбільше. Але і наші стріляли. [...] Патрони видавали взагалі дуже вільно. Оті патрони, що машини зупиняти, видавали без особливого там контролю (Саме кулею «блондо», призначеною для зупинки транспортних засобів, були вбиті перші активісти – ред.). [...] Та нас знімали постійно. І «сімка» знімала, і наші, з батальйону. Там камер було не перерахувати. Якщо то все передивитися – готові справи на всіх. Дивно, що досі це не роблять» [15].

27 січня 2014 р. відбулося закрите засідання Кабінету міністрів на чолі з М. Азаровим, на якому були присутні лише ті міністри, котрі мали доступ до таємних і цілком таємних даних (міністр внутрішніх справ В. Захарченко на засідання не з'явився, був його заступник В. Ратушняк) [1]. Тоді ж, за певними відомостями, ними було прийнято рішення й про збільшення числа співробітників спецпідрозділу «Беркут» до 30 тисяч осіб. 18 лютого 2014 р. учасники акцій протесту рушили до Верховної Ради, протестуючи проти зволікань з поверненням до Конституції України в редакції 2004 року. Виникли сутички між учасниками акцій протесту і правоохоронцями: 8 осіб загинуло і понад тисячу було поранено (у захопленому і спаленому протестувальниками офісі Партії регіонів згодом було знайдено тіло охоронця). Після четвертої години дня було повністю зупинено роботу київського метрополітену. О п'ятій годині дня МВС і СБУ закликали «припинити протистояння до 18:00 години». У разі невиконання цієї вимоги «порядок буде відновлено всіма засобами, передбаченими законом». Близько восьмої години вечора міліція розпочала штурм Майдану. Близько опівночі внутрішні війська було задіяно навколо Будинку профспілок, а співробітників спецпідрозділу СБУ «Альфа» було розташовано на даху будівлі з метою її зачистки. Почалася пожежа, і співробітники «Альфи» відступили (за інформацією ГПУ, 19 і 21 лютого 2014 р. у Будинку Профспілок було знайдено сильно обгорілі тіла двох загиблих; ГПУ також зазначила, що ще 13 осіб загинуло під час штурму Майдану).

Тим часом з Російської Федерації доставлено у Київ спеціальні засоби, які були у подальшому застосовані співробітниками правоохоронних органів для придушення протестів, що призвело до тяжких

наслідків¹. Курував цю доставку заступник міністра внутрішніх справ С. Лекарь, разом із міністром МВС В. Захарченком, його заступником В. Ратушняком та начальником Департаменту матеріального забезпечення МВС П. Зіновим, які для придбання спеціальних засобів виробництва Російської Федерації витратили державні кошти.

Близько першої години дня 19 лютого 2014 р. СБУ оголосила про початок «антитерористичної операції» (АТО). В оголошеній операції брали участь Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство оборони, Прикордонна служба України, центральні та місцеві органи влади. Тим часом лідери партій ВО «Батьківщина» (А. Яценюк), УДАР (В. Кличко) і ВО «Свобода» (О. Тягнибок) заявили, що ніколи не закликали й не закликатимуть людей до збройної форми протесту. Про це йшлося у спільній заяві, оприлюдненій на сайті «Батьківщини». Партії засвідчили, що трагічні події в Києві 18 лютого не були сценарієм опозиції. Також вони відмовилися розпускати Майдан на вимогу В. Януковича². «Розпуск Майдану як умова, висунена Януковичем опозиції, є контрпродуктивною та відірваною від реалій. Не ми збирали Майдан, і не нам його розпускати! Люди самі вирішать, як їм бути – залежно від того, коли і в який спосіб буде задоволено їхні вимоги», – йшлося в заяві [9]. Своєю чергою, виконувач обов'язків міністра внутрішніх справ заявив, що правоохоронцям видано бойову зброю: «Ми підписали відповідні накази в частині роботи Антитерористичного центру. Правоохоронцям видано бойову зброю, і їй буде застосовано відповідно до закону «Про міліцію» [20, р.20].

Як наслідок, за інформацією ГПУ, між 8:20 і 10:00 ранку на вулиці Інститутській 49 осіб було вбито і 90 осіб отримали вогнепальні поранення. Боець львівського «Беркуту» згадував про ті дні: «Та були ми там всі, звісно. Спочатку стояли біля Маріїнського. Тоді реально тітушки почали палити зі зброї. Завалили кількох, а тоді нас ганяли вулицею, де ті КамАЗи спалені. Тримали типу метро «Інститутська». Хаос був страшний. Керували в штатському. Стояли біля командирів і передавали їм накази. Трупів я в житті бачив. Але те, що біля метро, справді вразило. Звірі. Але всі реально «дрогнули» ще до того. Підходили до командира, він обіцяв гроші, і що в першу черенгу не ставитиме. Але ми все «поняли», коли побачили в «Омеги» автомати» [15].

За результатами різноманітних експертиз було встановлено, що більшість пострілів, які призвели до 49 фатальних наслідків на вулиці Інститутській 20 лютого 2014 р., було зроблено з автоматів Калашникова (АКС–47) калібру 7,62 x 39 мм. Результати

¹ Тоді ж, в січні 2014 р. Рада національної безпеки Росії виробив документ під назвою «Про кризу на Україні», що являв собою ретельний план дій з дестабілізації України і включення 12 українських областей та м. Києва до складу Російської Федерації. Невдовзі, в період від 4 по 12 лютого, в РФ було розроблено аналітичний записку чи т.зв. План втручання Росії у внутрішні справи України, розчленування її території й приєднання південно–східних областей України до Російської Федерації [4].

² Слід згадати також і про те, що з кінця січня представники США, зокрема представники держсекретаря В. Нуланд та посол в Україні Д.Пайєтт, провадили контактну місію між представниками опозиції та президентом В. Януковичем та любіювали особу А.Яценюка на посаду прем'єр-міністра України.

розслідування свідчать про наявність зв'язку між співробітниками «Беркуту» та зброєю цього калібру. Та під час розслідування було встановлено, що єдині протоколи видачі і повернення вогнепальної зброї, яких не вистачає, – це протоколи, що стосуються операції із залученням співробітників «Беркуту» 20–23 лютого 2014 р. Підозрюється, що протоколи було знищено за наказом керівництва підрозділу.

Крім того, було встановлено, що група «Беркуту» під командуванням пана Садовника отримала приблизно 20 автоматів АКС–47 калібру 7,62 x 39 мм, ці автомати не було повернуто до встановленого місця зберігання і вони зникли. Ці припущення збігаються з висновками МВС від 24 квітня 2014 р. У перебігу розслідування за допомогою аналізу траєкторії куль було встановлено, що понад 30 осіб було застрелено з-за бетонної барикади біля виходу зі станції метро «Хрещатик» на вулиці Інститутській, що співвідноситься з численними записами, розміщеними в мережі Інтернет, з яких видно, як співробітники «Беркуту» у чорній уніформі з жовтими нашивками пов'язками стріляють з цього місця.

У ніч з 18 на 19 лютого 2014 р., під час вбивств на Майдані, президент Росії В. Путін двічі телефонував тогочасному президентові України В. Януковичу¹. Відомо також, що під час загострення подій на Майдані у Київ приїжджав помічник президента РФ В. Сурков (зокрема він перебував у Києві в 20–х числах січня й знов прилетів до столиці України 21 лютого 2014 р.)². При цьому виникає питання, чи несе відповідальність за певну кількість смертей та поранень 20 лютого 2014 р. «третя сила», тобто інша особа чи орган, аніж учасники акцій протесту чи українська влада.

Нагадаю, що в публічних заявах постреволюційного президента України П. Порошенка та голови СБУ від 19 та 20 лютого 2015 р. йшлося про існування доказів причетності Російської Федерації до роботи снайперів на Майдані. Версія, що складалася на основі проведеного розслідування, полягала у такому: більшість пострілів, що призвели до загибелі людей на вулиці Інститутській 20 лютого 2014 р., були зроблені з автоматів АКС калібру 7,62 мм; у цей день на вулиці Інститутській перебували співробітники «Беркуту», які мали при собі цю зброю; ця зброя та пов'язані з нею документи зникли. На початку квітня 2014 р. ГПУ встановила, яка структурна одиниця спецпідрозділу «Беркуту» була направлена на вулицю Інститутську та 16 співробітників цієї одиниці, які могли бути причетними до розстрілу учасників акцій протесту.

До охорони громадського порядку 18–20 лютого 2014 р. залучалися й інші підрозділи МВС, включаючи внутрішні війська, спецпідрозділ внутрішніх військ «Омега», спецпідрозділ міліції «Сокіл» та їхні снайперські підрозділи. Згідно з даними ГПУ, більшість із

них мали у своєму розпорядженні автомати АКС калібру 5,45 мм. Бійці цих підрозділів, об'єднані у невеликі групи по 7–10 осіб та задіяні як контр–снайпери, мали при собі стандартну зброю своїх підрозділів, у тому числі гвинтівки Драгунова та бельгійські гвинтівки TRG. Відомо, що, окрім зброї, яка була видана співробітникам «Беркуту» і в подальшому зникла, уся інша зброя МВС була повернута. У слідства досі немає об'єктивних доказів того, що смерть чи тілесні ушкодження було заподіяно за допомогою автоматів калібру 5,45 мм. Проте було встановлено, що спецпідрозділ внутрішніх військ «Омега» також отримав зброю калібру 7,62 мм: цю зброю було повернуто, вона була вилучена, і зараз очікуються результати експертизи.

Крім того, 18–20 лютого 2014 р. на даху Адміністрації президента знаходились снайпери Управління державної охорони. Цей орган після перемоги Революції нібито надав ГПУ усі документи щодо обліку зброї, матеріали службової перевірки та показання свідків. Співробітники Управління державної охорони стверджують, що вони не бачили, щоб хтось із їхнього чи іншого підрозділу стріляв зі зброї³.

Тут буде доречним зауважити й про те, що тогочасний начальник Генштабу ЗСУ В. Замана прямо засвідчував в одному з інтерв'ю, що міністр оборони України Лебедєв робив усе, аби втягнути армію у протистояння. Питання передачі армійських військових частин в розпорядження внутрішніх військ, які охороняли урядовий квартал, виникло, за його словами, у січні 2014 р., якраз після перших смертей на Грушевського (тобто після 22 січня). Тоді саме почалися проблеми бродіння всередині внутрішніх військ (ВВ) й керівництво одразу почало говорити: мовляв, нам потрібна підтримка армії. «Мені від Лебедєва надійшов наказ направити на зачистку Майдану чотири військові частини, в межах тисячі чоловік кожна. [...] Особисто від імені президента на застосування Збройних сил я наказ не отримував. Ні усного, ні письмового, – стверджував ген.–полк. В. Замана. –

³ Екс–глава Адміністрації президента України А. Ключев 29 листопада 2016 р. заявив в ефірі телеканалу «Росія–1», що під час лютевих розстрілів активістів Майдану В. Янукович не давав наказу стріляти, а нібито намагався організувати мирні переговори аби заспокоїти ситуацію. «Я отримав наказ почати вести переговори з трьома міністрами закордонних справ Франції, Польщі та Німеччини. Мене 20 лютого по обіді викликав Янукович до себе в кабінет, у цей час у кабінеті був пан Штайнмайер (глава МЗС Німеччини – П.Г.–Н.). Янукович сказав: «Забийте трьох міністрів закордонних справ до себе в кабінет і починайте готувати мирний договір», – стверджував А. Ключев. Окрім того, він зачитав в ефірі нібито протокол допиту снайпера–грузина В. Діхладзе, котрого, за словами А. Ключєва, зловили представники Майдану. Однак екс–глава АП не пояснив, звідки у нього цей протокол. За словами колишнього прем'єра М. Азарова, цього снайпера завезли ще 14 лютого до Києва. Потім його переправили в Одесу, а потім знову привезли до Києва. «Він тиждень ходив по Майдану, дислокацію дивився: звідки стріляти, що робити, яким чином», – заявив А. Ключев. «19 лютого ввечері йому сказали бути у повній готовності, а о 6.00 ранку його завели в будівлю, з якої він стріляв», – додав М. Азаров. Однак він не зміг назвати готель, в який нібито завели снайпера. Також ні М. Азаров, ні А. Ключєв не назвали, хто саме привів снайпера. А. Ключєв уточнив, що це був нібито готель «Козацький», додавши, що планує передати цей протокол адвокатам беркутівців, які, за його словами, «гідні поваги». Коментуючи ці слова, представник держобвинувачення О. Донський, зазначив, що «вперше чує таке прізвище снайпера», але було б цікаво отримати інформацію про нього.

¹ Про це 28 листопада 2016 р. під час допиту у Святошинському суді Києва щодо розстрілів на Майдані в режимі відеозв'язку повідомив прокурор Генеральної прокуратури України О. Донський.

² Маю також зауважити і на тому, що В. Сурков – кремлівський куратор В. Януковича – перебував у Києві також і в другій половині січня 2014 р. Присутній він був і при зустрічі опозиційної трійки з В.Януковичем (перебував у сусідній кімнаті, куди той час від часу відлучався для отримання вказівок). Про це, власне, я писав на своїй сторінці у Facebook у ті ж дні – 28 січня наприклад [3].

Але на той час влада вже оголосила про початок АТО, Генштаб отримував накази від антитерористичного центру, куди входили і представники Міноборони. [...] Лебедєв постійно вимагав ввести в Київ армію, ми категорично відмовлялися, посилалися на закон. З 15-го по 18 лютого у мене були неодноразові розмови з Лебедєвим. Ну, як розмови... Ще б трохи і повбивали б один одного. Ситуація загострювалася, мене викликали до першого заступника глави Адміністрації президента Андрія Портнова, глави СБУ Олександра Якименка, генпрокурора Віктора Пшонки, вони вимагали негайно ввести в столицю війська. Я знову посилався на закон, Портнов навіть намагався внести в закон правки, але Верховна Рада на той час вже не працювала. 18 лютого я заявив: «Злочинний наказ виконувати не буду», на наступний день мене зняли з посади начальника Генштабу» [10].

Того ж дня, з ініціатииви В. Новінського, відбулася друга зустріч О. Турчинова з В. Януковичем¹, під час якої президент погрожував фізичною розправою над всіма лідерами опозиції та мітингувальниками [14]. 19 лютого стало відомо, що було також віддано наказ доправити до Києва у повному бойовому спорядженні по 500 десантників з Дніпропетровська і Миколаєва, проте через гучний і розтиражований скандал до столиці десантників так і не надіслали (інформація у ЗМІ потрапила за ланцюгом: генерал-полковник В. Замана – генерал армії І. Свіда – экс-міністр оборони А. Гриценко)². С. Пашинський в інтерв'ю С.Лещенку говорив також, що ще на початку січня влада моделювала ситуацію з перекиненням під Київ Феодосійського і Керченського батальйонів морської піхоти, які стояли в Білій Церкві, повністю озброєні [14].

У звіті МВС за результатами службового розслідування від 24 квітня 2014 р. зазначалося, що в період між 29 листопада 2013 р. та 20 лютого 2014 р. до охорони громадського порядку в Києві було залучено близько 11 тисяч правоохоронців, а саме: 2 тис. 800 працівників столичної міліції; 1 тис. 700 співробітників «Беркуту» з областей; 1 тис. 150 патрульних; 5 тис. 100 військовослужбовців внутрішніх військ. Серед залучених до придушення Революції Гідності підрозділів МВС був «Беркут», внутрішні війська та їхні спецпідрозділи «Барс», «Ягуар», «Леопард», «Тигр», а також спеціальний антитерористичний підрозділ «Омега»; інші спецпідрозділи, у тому числі підрозділ Департаменту з боротьби з організованою злочинністю «Сокіл». Крім того, до операції було залучено підрозділ СБУ «Альфа», а також Управління державної охорони (ця структура підпорядковувалася президентові й контролювалася Верховною Радою).

Основною метою операції СБУ проти учасників акцій протесту на Майдані було допомогти попередньому уряду утримати владу «за будь-яку

ціну». Спецоперація СБУ розпочалася 18 лютого 2014 р. зі штурму Будинку профспілок з метою очищення його від учасників акцій протесту. Навколо будівлі було встановлено кордон з внутрішніх військ; на дахах будівель поблизу Будинку профспілок було виставлено групи, кожна з яких складалася із семи снайперів СБУ, озброєних снайперськими гвинтівками; понад 200 співробітників спецпідрозділу «Альфа», озброєних автоматами Калашникова (калібру 5,45 мм) та снайперськими гвинтівками, були розміщені на даху Будинку профспілок і рухалися поверхнями вниз; штурм припинився із початком пожежі (дві особи, чії тіла було пізніше знайдено в будівлі, померли не від вогнепальних поранень; тієї ночі під час штурму Будинку профспілок від вогнепальних поранень та інших тілесних ушкоджень загинуло 13 людей). Попередня підготовка СБУ до цієї операції розпочалася ще у січні 2014 р. Відповідні накази були підписані і приведені у дію 18 лютого 2014 р. Другий етап спецоперації СБУ з розгону учасників акцій протесту стосувався розміщення груп снайперів із семи осіб кожна на даху будівлі Кабінету міністрів 20 лютого 2014 р.

Матеріали справи ГПУ №228 стосуються загибелі 77 цивільних осіб: загибель трьох осіб на вул. Грушевського 22 січня 2014 р. (Нігоян, Жизнівський, Сенік); вісьмох осіб, які загинули 18 січня 2014 р.; 15 осіб, які загинули під час штурму Майдану або внаслідок штурму і пожежі в Будинку профспілок 18–19 лютого 2014 р.; двох осіб, убитих «тітушками» 19 лютого 2014 р.; 49 осіб, які померли від вогнепальних поранень у районі вулиці Інститутської 20 лютого 2014 року³. У спільному ж поданні, отриманому Міжнародною дорадчою групою про проведення нагляду за розслідуванням подій на Майдані від НУО 10 червня 2014 р., зазначалося, що внаслідок масових заворушень у Києві в період між 21 листопада 2013 р. та 22 лютого 2014 р. загинуло 94 цивільні особи [20, р. 21–22]. Були загиблі й з іншого боку⁴ й, вочевидь, роль і діяльність

³ Міжнародна дорадча група (МДГ) щодо проведення нагляду за розслідуванням подій на Майдані зазначала, що за інформацією МОЗ між 30 листопада 2013 р. та 17 лютого 2014 р. по медичну допомогу в районі Майдану і на прилеглих територіях з різними скаргами звернулась 991 особа. У листі прокурора Києва до уповноваженої Верховної Ради з прав людини від 15 липня 2014 р. зазначалося, що травми отримали 1 тис. 525 цивільних осіб (період не вказано). Під час прес-конференції 19 листопада 2014 р. ГПУ повідомила про відкриття кримінального провадження за фактом отримання травм понад 900 особами (181 з яких отримали вогнепальні поранення) між 30 листопада 2013 р. та 20 лютого 2014 р. У поданні від 9 грудня 2014 р. МВС повідомляло про загибель у Києві 13 працівників правоохоронних органів від вогнепальних поранень (згідно з повідомленнями організації «Євромайдан SOS»), 15 працівників правоохоронних органів загинули під час протестів у Києві, двоє загинули у Львові). У поданнях до МДГ МВС зазначало, що у період з 30 листопада 2013 р. по 23 лютого 2014 р. травми отримали 919 працівників правоохоронних органів.

⁴ С. Пашинський на питання «З чого вбивали міліцію?» у 2014 р. відповідав так: «З дробовиків, з пістолетів Макарова, з карабінів. У Внутрішніх військ, наприклад, не було вогнепальної зброї. І коли почалася перестрілка, то вони просто стали вимагати, щоб їх відвели. А 20 лютого о 10:45 ранку мені приходить смс-ка з телефоном, що мене розшукує командир снайперської групи одного з наших спецпідрозділів. У мене щелепа падає. Ну, уявляєте?! Я набираю. Представляється, підполковник такий–то, командир снайперської групи. Я кажу:

¹ Перша зустріч О. Турчинова з В. Януковичем відбулася у січні 2014 р., на якій О. Турчинов переконував його, що застосування сили закінчиться для Януковича повним крахом, громадянською війною та кривавою розв'язкою.

² До речі, тогочасний голова СБУ О. Якименко ще під час захоплення львівського управління СБУ вимагав задіяти 80-й полк Збройних сил України, аби його військовослужбовці, переодягнені у цивільне, «зачистили» Майдан.

окремих політичних фігур, в тому числі як з табору тогочасної опозиції, так тогочасної та постреволуційної влади, в убивстві громадян України все ще потребують свого розслідування й вироку не лише судових установ, а й суду історії.

21 лютого 2014 р. президент В. Янукович після багатогодинних переговорів підписав з лідерами опозиції компромісну угоду. Угода передбачала:

- повернення до Конституції в редакції 2004 р., яка надіяла Верховну Раду більшими повноваженнями;
- формування нової коаліції та уряду протягом 10 днів;
- завершення конституційної реформи до вересня 2014 року;
- проведення до грудня 2014 р. позачергових президентських виборів;
- розслідування актів насильства під спільним контролем влади, опозиції та Ради Європи;
- вето на введення надзвичайного стану;
- звільнення від відповідальності учасників акцій протесту, заарештованих після 17 лютого 2014 р.;
- звільнення захоплених учасниками акцій протесту адміністративних та громадських будівель;
- вилучення незаконної зброї;
- прийняття нового виборчого законодавства і формування нового складу Центральної виборчої комісії.

Від Європейського Союзу документ засвідчили міністр закордонних справ Республіки Польща Р. Сікорський, міністр закордонних справ Франції Л. Фабіус, федеральний міністр закордонних справ ФРН Ф.–В. Штайнмаєр. Також був присутній представник Російської Федерації, але угоду він не підписав¹.

У ніч з 21 на 22 лютого 2014 р. В. Янукович утік з Києва. 22 лютого 2014 р. голова Верховної Ради В.Рибак написав заяву про звільнення за станом здоров'я. Головою Верховної Ради обрали О. Турчинова². Оскільки місце знаходження пана В.Януковича було невідоме, парламент вирішив, що він відмовився виконувати обов'язки президента. Вибори президента України призначили на 25 травня 2014 р. (тоді ж з'явилося відео, на якому В. Янукович називає події в країні «державним переворотом»); ЗМІ повідомляли, що

він знаходиться в Харкові). 23 лютого 2014 р. Верховна Рада проголосувала доручити О. Турчинову виконання обов'язків президента України³.

Чи порушила опозиція вищевказані домовленості (угоду) і чи можна вважати новий уряд України легітимним? У рамках даної угоди Верховна Рада ухвалила Закон про повернення України до Конституції 2004 року. Відповідно до умов угоди, В. Янукович мав 24 години, щоб підписати цей закон, після чого протестуючі мали звільнити низку урядових будівель і вжити інші кроки зі зниження напруги у центрі Києва. Замість підписання, В. Янукович поїхав зі столиці та зник. Тож саме В. Янукович не виконав угоду від 21 лютого, а його партія (Партія регіонів) пішла ще далі, проголосувавши за закон про усунення його від посади і затвердивши новий уряд. Новий уряд було затверджено українським парламентом (Верховною Радою) 371 голосами «за», тобто переважною більшістю, за підтримки усіх політичних партій, за винятком комуністів. Навіть Партія регіонів В. Януковича проголосувала за новий уряд буквально у лічені дні після його зникнення.

Зауважу й на тому, що 15 грудня 2016 р. В. Янукович заявив на засіданні Дорогомиловського райсуду м. Москви⁴, що події 2013–2014 рр. на Майдані спричинили тяжкі наслідки: «постраждали як громадяни України, так і інших країн, передусім на півдні сході України, на Донбасі», а бойові дії там він вважав громадянською війною нової влади з власним народом. При цьому координація дій на Майдані, переконував В. Янукович, велася з американського посольства у Києві й підтримувалася західними країнами⁵.

³ Верховна Рада проголосувала за скасування суперечливого Закону «Про засади державної мовної політики», але в.о. президента О. Турчинов наклав вето на це рішення. Того ж дня народні депутати проголосували за звільнення низки міністрів і повернули у власність держави приватну резиденцію пана В. Януковича. 24 лютого 2014 р. Верховна Рада призначила на посаду голови СБУ В. Наливайченка, 26 лютого міністр внутрішніх справ підписав наказ про ліквідацію спеціального підрозділу міліції «Беркут». Того ж дня під час прес-конференції пан О. Махніцький заявив, що будуть перевірятися дії усіх колишніх співробітників «Беркуту».

⁴ 15 грудня 2016 р. Дорогомиловський суд м. Москва (Російська Федерація) розпочав процес у справі про визнання подій в Україні в 2014 році державним переворотом. Позов до суду подав колишній народний депутат Верховної Ради України від Партії регіонів В. Олійник. Він вважав, що необхідно притягнути до відповідальності людей, причетних до незаконної, на його думку, зміни влади. Він вже звертався до Генпрокуратури України, вимагаючи порушити кримінальну справу про захоплення влади, але йому було відмовлено. В. Олійник також звернувся до Вищого адміністративного суду і Верховного суду України стосовно скасування постанови парламенту про відсторонення президента України В. Януковича. Як стверджував колишній депутат, він готовий був дійти до Європейського суду з прав людини. На той час в Україні В. Олійник перебував у розшуку за обвинуваченням у зловживанні владою та службовій підробці при проведенні голосування за «диктаторські закони», які істотно обмежили права громадян на мирні зібрання та стали приводом для ескалації сутичок на Майдані в січні–лютому 2014 року.

⁵ Окрім того, В. Янукович заявив, що ніколи не говорив про перевищення бійцями «Беркуту» своїх повноважень під час подій на Майдані: «Я сказав, що були окремі випадки, в яких треба було розібратися, чи перевищували вони повноваження. Ми діяли відповідно до закону. Співробітники правоохоронних

«Чим можу допомогти?». І він мені говорить наступне: «Сергій Володимирович, у мене є команда від керівництва поступити у ваше розпорядження, щоб ви мені забезпечили можливість висування навколо готелю «Україна» для знешкодження снайпера». Я абсолютно шокований, говорю: «Ну, добре». Я з пів на десяту був на Інститутській з цього боку, ще тіла не вистигли. А тут мені снайперська група дзвонить! Я беру Парубія, беру Сенченка, ми призначаємо зустріч навпроти Нацбанку в дворіку. Приїжджають два «Фольксвагени», сидять конкретні хлопці зі снайперськими гвинтівками» [14].

¹ Того ж дня Верховна Рада одностайно проголосувала за повернення до Конституції зразка 2004 р. та відсторонення від посади виконувача обов'язків міністра внутрішніх справ В. Захарченка. До Кримінального кодексу («КК») були внесені зміни, які дали змогу звільнити з ув'язнення опозиційного політика Ю. Тимошенко.

² Того ж дня Верховна Рада також звільнила з посади генерального прокурора В. Пшонку. В.о. генерального прокурора призначили О. Махніцького (від 24 лютого по 18 червня 2014 р.), а А. Авакова – в.о. міністра внутрішніх справ. Міністр оборони П. Лебедєв, як повідомлялося, утік до Криму. 22 лютого 2014 р. пані Ю. Тимошенко звільнили з в'язниці й вона виступила на Майдані.

З перемогою Революції Гідності, як свого часу з острахом гіпотетично й припускали кремлівські політичні стратеги, усі багаторічні зусилля Росії до гібридно-повзучого опанування Україною й перетворення її на свою державу – сателіта із керованим президентом та маріонетковим урядом зазнали невдачі. Проте dokonаний факт того, що Україна стала на шлях виходу з навколомосковської цивілізаційної орбіти, президент РФ В. Путін, як і російський державно-політичний істеблішмент, не лише відмовлявся визнати, а й не здатен був (через власний світоглядний ступор) усвідомити як нову геополітичну дійсність. Він сприйняв її мов особисту образу і власну поразку та, водночас, як виклик самій Росії, як перманентну загрозу її майбутньому існуванню не лише з неоімперської перспективи, а й з огляду на небезпеку перетворення її мегасуб'єктності на історичну ретроспективу.

Після перемоги Революції Гідності Російська Федерація не могла змиритися не лише із своєю геополітичною поразкою у боротьбі за «м'яким» опануванням Україною, але й з самим її існуванням як держави. Тож Кремль вирішив застосувати у боротьбі з Україною не лише усі явні та приховані методи ведення гібридної війни, а й пряме збройне втручання у її внутрішні справи.

Росія із своєю п'ятою колоною вже почала цілеспрямовано й енергійно втілювати в Україні перевирений на Грузії сценарій розколу України. Першою мішенню у цій неприхованій війні з боку РФ був Крим, за ним – Схід України (Донецьк, Луганськ, Харків). На фоні протистояння у Києві цих два регіони було практично віддано під патронат російських агентів і проросійських сил, на черзі порядку денного Кремля – втілення плану розколу і громадянської війни у дію. У Кремлі були переконані, що так звана революційна «хунта», яка «захопила владу силовим шляхом» не тротримається у Києві й впаде якщо не за тиждень, то щонайдовше за два тижні. Адже в державі панував владний хаос, ресурси вичерпано чи виведено з країни, систему управління зруйновано, вертикаль влади від столиці до регіонів перервано, а на місцях панувала анархія й невизначеність (у деяких районних державних адміністраціях і в міських органах самоврядування чиновники працювали, але без загальної координації увесь цей велетенський владно-адміністративний механізм не функціонував). Тож у політичній верхівки РФ ще із самого початку переломних подій часів Революції Гідності з'явилося тверде переконання, що варто лише дмухнути і держава Україна розсиплеться, мов карткова будівля.

Вже у січні 2014 р., коли у Москві починали розуміти, що втрачають Україну і що проросійський режим В. Януковича у Києві приречений на падіння, путінські геополітичні стратеги замислилися над

органів користувалися відомчими інструкціями. Я таких наказів (про застосування зброї – П.Г.–Н.) не давав, як і вище керівництво правоохоронних органів». Як стверджував утікач, якщо десь і застосовувалася зброя, то з метою самооборони. «Можливо, й для усунення загрози, яку несли озброєні люди громадянам. Але ми таких випадків не знали», – додавав В. Янукович. Загони «радикалів з Майдану» спровокували війну на Донбасі, також заявляв екс-президент, а «на мирне населення, яке чинило опір», повісили ярлики – сепаратисти і терористи.

новим планом розчленування й знищення української державності. Відтак у кабінетах Ради національної безпеки РФ було розроблено документ під назвою «Про кризу на Україні». То був узагальнений і масштабний план дій з дестабілізації України і включення дванадцяти українських областей та міста Києва до складу Російської Федерації [4].

Утім фактично частина плану почала ламатися із втечею з Києва В.Януковича, що вже із середини лютого практично не давала можливості його завершити за вищенаведеним сценарієм. Тож логічним був перехід до втілення його іншої частини – розчленування й виведення зі складу України її 12-ти областей та міста Києва [4]. Інший план втручання Росії у внутрішні справи України, розчленування її території та приєднання південно-східних областей до Російської Федерації було розроблено в Адміністрації президента РФ В. Путіна на початку лютого (не раніше 4-го й не пізніше 12-го лютого) 2014 р. у вигляді відповідної Аналітичної записки [4].

Проте досить швидко Москва усвідомила, що не має ані на Півночі, ані на Сході, ані на Півдні України достатньої кількості прихильників, які могли б скласти критичну проросійську масу у суспільному русі. Відтак Росія вкотре в своїй історії зробила ставку на жорстку силу, збройне втручання й захоплення чужої території й і знову, вже у XXI ст., виявила власну злочинну сутність, засвідчила перед усім світом свій неоімперський оскал агресора!

У цій революції та війні Український нарід довів своє право на вибір і на державність, він засвідчив свою національну й громадянську Гідність! Чи спромоглася довести подібне постреволюційна влада й постреволюційна політична верхівка України? Однозначно – ні! Державу очолила космополітична, корумпована й плутократична мафія, що своєю злочинною й клептократичною діяльністю прагне довести суспільство українське до деградації й є загрозою державній та національній безпеці України! За умов же продовження панування в країні наявної політичної конфігурації та верхівки, що вже втратила своїми злочинними діями легітимність, майбуття держави Україна є невтішним, а прогнози за існуючої системи внутрішньоукраїнських координат – просто гнітючі й безперспективні! Україна реально перебуває в процесі фіктивізації власної державності як такої й стоїть на порозі її втрати. Еволюція Очищення не відбулася, проте, вочевидь, коли не буде здійснено глибинних та якісних змін у всіх сферах життя та фундаментальних основ як суспільства, так і держави загалом, то має таки здійснитися Революція Очищення! Або ж – нігілізація суспільних процесів, примітивізація політичного життя і, як наслідок, перетворення держави на фікцію й на заповідник сваволі окремої групи людей із девальвованими цінностями та із псевдоукраїнськими атрибутами й антиукраїнським нутром.

Список використаних джерел

1. Азаров без посторонних глаз заслушает доклад МВД о ситуации в Украине // Зеркало недели. – 2014. – 27 січня.
2. Верховна Рада України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/732-18/paran2#n2>; <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/721-vii>.

3. Гай-Нижник П. П. Начею і повіренню Конституції 2004 р? (спонтанна нотатка про трутнів та крутіїв) // П. Гай-Нижник // Павло Гай-Нижник – доктор історичних наук. Особистий сайт. – 2014. – 28 січня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2014\(01\)28dopysy.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2014(01)28dopysy.php).

4. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення // П. Гай-Нижник. – К.: «МП Леся», 2017. – 332 с.

5. Гай-Нижник П. Час на зміни (політична публіцистика та інтерв'ю за 2010–2013 рр.) // П. Гай-Нижник. – К., 2013. – 258 с.

6. Голос України. – 2013. – 10 грудня.

7. Голос України. – 2013. – 13 грудня.

8. Голос України. – 2013. – 25 грудня.

9. Грабська А. СБУ починає «антитерористичну операцію» / А. Грабська // Deutsche Welle. – 2014. – 19 лютого [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dw.com/p/1BBvEQ>.

10. Екс-начальник Генштаба Замана: Янукович не отдавал приказ стрелять по Майдану. Зачистить его приказали Лебедев, Якименко и Пшонка // Павло Гай-Нижник – доктор історичних наук. Особистий сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(07\)31_zamana.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(07)31_zamana.php).

11. План до забезпечення охорони громадського порядку під час виконання судових рішень, пов'язаних з розблокуванням вулиць у центральній частині міста Києва // Павло Гай-Нижник – доктор історичних наук. Особистий сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2013\(12\).maidan_rozgon.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2013(12).maidan_rozgon.php).

12. Протокол шестого заседания Российской-Украинской межгосударственной комиссии (Москва, 17 декабря 2013 г.) // Павло Гай-Нижник – доктор історичних наук. Особистий сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2013\(12\)17.rosiya-ukraina.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2013(12)17.rosiya-ukraina.php).

13. СБУ. Щодо приведення до ступеня готовності «підвищена». Керівникам регіональних органів суб'єктів боротьби з тероризмом – членам Координаційної групи АТЦ при Головному управлінні СБ України у м. Києві та Київській області (Начальник Головного управління генерал-майор О. Щеголев) 24 листопада 2013 р. // Павло Гай-Нижник – доктор історичних наук. Особистий сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2013\(11\)24.maidan_sbu.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2013(11)24.maidan_sbu.php).

14. Сергій Пашинський: У Путіна на столі бачили готовий план анексії України. Ще у травні минулого року / С. Пашинський // Українська правда. – 2014. – 5 серпня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/08/5/7034007/>.

15. Сповідь львівського «беркутівця». Ягнятими ми там не були // Galnet. – 2014. – 21 березня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://galnet.org/interview/120876-spovid-lvivskoho-berkutivtsya-yahnyatamy-my-tam-ne-buly>.

16. Урядовий кур'єр. – 2013. – 11 грудня.

17. Урядовий кур'єр. – 2013. – 21 грудня.

18. Янукович В. «Народ договорится, и Украина станет единой» / В. Янукович // Аргументы и Факты. – 2014. – №52. – 24 лютого.

19. International Advisory Panel. Information Note No.9. «Draconian' Laws».

20. International Advisory Panel. Report of the International Advisory Panel on its review of the Maidan Investigations. – 2015. – 31 March.

21. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the human rights situation in Ukraine – 15 April 2014.

22. Opinion on amendments to certain laws of Ukraine passed on 16 January 2014, 10 February 2014, §11 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/odihr/111370?download=true>.

23. Statement by the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe of 17 January 2014. Ukraine: Commissioner Muiznieks to assess legislative changes // Council of Europe. Commissioner for Human Rights. – 2014. – January 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/en/web/commissioner/country-report/ukraine/-asset_publisher/PwOwYulLuc5b/content/ukraine-commissioner-muiznieks-to-assess-legislative-change?redirect=http%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fen%2Fweb%2Fcommissioner%2Fcountry-report%2Fukraine%3Fp_id%3D101_INSTANCE_PwOwYulLuc5b%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_count%3D1

24. Ukraine: «EuroMaydan»: Human Rights violations during protests in Ukraine // AI Index: EUR 50/020/2013 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR50/020/2013/en/75c9f6bc-23a4-4b34-921d-94ba667ed378/eur500202013en.pdf>.

25. Ukraine: Excessive Force Against Protesters. Hundreds Injured in Kiev as Riot Police Crack Down // Human Rights Watch. – 2013. – December 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.hrw.org/news/2013/12/03/ukraine-excessive-force-against-protesters>.

References

1. Azarov bez postoronnykh hlaz zaslushaet doklad MVD o sytuatsyy v Ukrainy // Zerkalo nedely. – 2014. – 27 sichnia.

2. Verkhovna Rada Ukrainy. Ofitsiyni sait [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/732-18/paran2#n2>; <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/721-vii>.

3. Hai-Nyzhnyk P. Navishcho yim povnennenn Konstyutsii 2004 r? (spontanna notatka pro trutniv ta krutiiv) / P. Hai-Nyzhnyk // Pavlo Hai-Nyzhnyk – doktor istorychnykh nauk. Osobystyi sait. – 2014. – 28 sichnia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2014\(01\)28dopysy.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2014(01)28dopysy.php).

4. Hai-Nyzhnyk P. P. Rosiia proty Ukrainy (1990–2016 rr.): vid polityky shantazhu i prymusu do viiny na pohlynnannia ta sprobys znyshchennia / P. Hai-Nyzhnyk. – K.: «MP Lesia», 2017. – 332 s.

5. Hai-Nyzhnyk P. Chas na zminy (politychna publitsystyka ta interv'iu za 2010–2013 rr.) / P. Hai-Nyzhnyk. – K., 2013. – 258 s.

6. Holos Ukrainy. – 2013. – 10 hrudnia.

7. Holos Ukrainy. – 2013. – 13 hrudnia.

8. Holos Ukrainy. – 2013. – 25 hrudnia.

9. Hrabka A. SBU pochynaie «antyterorystychnu operatsiiu» / A. Hrabka // Deutsche Welle. – 2014. – 19 liutoho [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dw.com/p/1BBvEQ>.

10. Eks-nachalnyk Henshtaba Zamana: Yanukovykh ne otdaval prykaz streliat po Maidanu. Zachystyt eho prikazaly Lebedev, Yakymenko y Pshonka // Pavlo Hai-Nyzhnyk – doktor istorychnykh nauk. Osobystyi sait [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(07\)31_zamana.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(07)31_zamana.php).

11. Plan do zabezpechennia okhorony hromadskoho poriadku pid chas vykonannia sudovykh rishen, poviazanykh z rozblokuvanniam vuluts u tsentralnii chastyni mista Kyieva // Pavlo Hai-Nyzhnyk – doktor istorychnykh nauk. Osobystyi sait [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2013\(12\).maidan_rozgon.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2013(12).maidan_rozgon.php).

12. Protokol shestoho zasiedania Rossyisko-Ukraynskoi mezghosudarstvennoi komissyy (Moskva, 17 dekabria 2013 h.) // Pavlo Hai-Nyzhnyk – doktor istorychnykh nauk. Osobystyi sait [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2013\(12\)17.rosiya-ukraina.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2013(12)17.rosiya-ukraina.php).

13. SBU. Shchodo pryvedennia do stupenia hotovnosti «pidvyshchena». Kerivnykam rehionalnykh orhaniv subiektiv borotoby z teroryzmom – chlenam Koordynatsiinoi hrupy ATTs pry Holovnomu upravlinni SB Ukrainy u m. Kyievi ta Kyivskii oblasti (Nachalnyk Holovnoho upravlinnia heneral-maior O. Shchegoliev) 24 lystopada 2013 r. // Pavlo Hai-Nyzhnyk – doktor istorychnykh nauk. Osobystyi sait [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2013\(11\)24.maidan_sbu.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2013(11)24.maidan_sbu.php).

14. Serhii Pashynskiy: U Putina na stoli bachyly hotovy plan aneksii Ukrainy. Shche u travni mynuloho roku / S. Pashynskiy // Ukrainska pravda. – 2014. – 5 serpnia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/08/5/7034007/>.

15. Spovid lvivskoho «berkutivtsia». Yahniatamy my tam ne byly // Galnet. – 2014. – 21 bereznia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://galnet.org/interview/120876-spovid-lvivskoho-berkutivtsya-yahnyatamy-my-tam-ne-buly>.

16. Uriadoviy kurier. – 2013. – 11 hrudnia.

17. Uriadoviy kurier. – 2013. – 21 hrudnia.

18. Yanukovykh V. «Narod dohovorytsia, y Ukrainy stanet edynoi» / V. Ianukovykh // Arhumenty y Fakty. – 2014. – №52. – 24 liutoho.

19. International Advisory Panel. Information Note No.9. «Draconian Laws».

20. International Advisory Panel. Report of the International Advisory Panel on its review of the Maidan Investigations. – 2015. – 31 March.

21. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the human rights situation in Ukraine – 15 April 2014.

22. Opinion on amendments to certain laws of Ukraine passed on 16 January 2014, 10 February 2014, §11 // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.osce.org/odihr/111370?download=true>.

23. Statement by the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe of 17 January 2014. Ukraine: Commissioner Muiznieks to assess legislative changes // Council of Europe. Commissioner for Human Rights. – 2014. – January 17 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.coe.int/en/web/commissioner/country-report/ukraine/-/asset_publisher/PwOwYulLuc5b/content/ukraine-commissioner-muiznieks-to-assess-legislative-changes?redirect=http%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fen%2Fweb%2Fcommissioner%2Fcountry-report%2Fukraine%3Fp_id%3D101_INSTANCE_PwOwYulLuc5b%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_count%3D1

24. Ukraine: «EuroMaydan»: Human Rights violations during protests in Ukraine // AI Index: EUR 50/020/2013 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR50/020/2013/en/75c9fb6c-23a4-4b34-921d-94ba667ed378/eur500202013en.pdf>.

25. Ukraine: Excessive Force Against Protesters. Hundreds Injured in Kiev as Riot Police Crack Down // Human Rights Watch. – 2013. – December 3 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.hrw.org/news/2013/12/03/ukraine-excessive-force-against-protesters>.

Hai-Nyzhnyk P. P., Doctor of Historical Sciences, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences, Head of the Department of Historical Studies at the Research Institute of Ukrainian Studies (Ukraine, Kyiv), Hai-Nyzhnyk@ukr.net

Revolutionary events in Ukraine: the struggle for the right to choose and national dignity (November 2013 – February 2014)

The course of the revolutionary processes in Ukraine, in particular, in Kyiv, during the period from November 2013 to February 2014, covers the actions of the authorities to suppress protest actions and the geopolitical aspect of Yanukovich's regime in the context of the confrontation of the people and the authorities and foreign policy influences of the Russian Federation, etc.

Keywords: *Revolution of Dignity, Yanukovich, foreign policy of Ukraine.*